

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
ГУБАНОВА ОЛЕГА ОЛЕКСАНДРОВИЧА
на дисертацію Думи Олени Олексіївни
«Інституційний механізм забезпечення реалізації державної політики у
сфері виявлення, розшуку та управління активами», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Актуальність теми дисертації та зв'язок її з науковими програмами, планами, темам

Дослідження проблем реалізації інституційного механізму впровадження державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами здійснювалось у наукових розробках таких вчених, як: О. Ю. Бусол, А. М. Давидюк, А. О. Кладченко, Р.І. Крамар, М. І. Хавронюк, О. І. Пархоменко-Куцевіл та інших, але при цьому питання реалізації принципів інформаційної взаємодії суб'єктів інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

Функціями інституційного механізму державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами доцільно розглядати крізь призму ч.1 ст.9 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII. АРМА за змістом, обсягом функцій і правовим статусом не має аналогів у системі органів державної влади в Україні. АРМА створено за аналогом установ з повернення та управління активами, які успішно функціонують у державах-членах ЄС відповідно до рішення Ради Європейського Союзу № 2007/845/JHA від 06 грудня 2007 року та інших актів права ЄС.

АРМА є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики

у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні.

Отже, дослідження інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є актуальним, і має сприяти дослідженню змін у законодавстві України, що відбулися під час воєнного стану, коли питання вилучення та арешту активів набули нового надзвичайно важливого стратегічного значення для відбудови України та забезпечення потреб національної оборони, що зумовлює актуальність такої кваліфікаційної наукової роботи.

Отже, робота О.О. Думи, присвячена дослідженню інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, визначенню проблем його правового регулювання та пошуку напрямів удосконалення його правової ефективності, є актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Додатковим підтвердженням актуальності обраної О.О. Думи теми є і той факт, що дисертація виконана в межах Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Дисертація підготовлена в межах запровадження та реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2023 р. № 670-р, та задля забезпечення ефективності здійснення вимог, визначених Законом України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 03 березня 2022 р. № 2116-IX. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи

кафедри адміністративного, кримінального права і процесу Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права».

Таким чином, підкреслюємо, що визначення інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є актуальним предметом комплексного доктринального теоретико-правового дослідження.

Дисертаційне дослідження О.О. Думи є затребуваним як з позицій правової науки, так і з точки зору практичної діяльності, спрямованої на удосконалення нормативно-правової бази.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Розглянувши дисертацію, можна зробити висновок, що автор дійсно провів ґрунтовне комплексне наукове дослідження, що відповідає поставленим меті та завданням.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування характеризується системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз питання визначення принципу пропорційності як принципу податкових правовідносин в Україні. У роботі автор використав систему загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти у сфері оподаткування. Для розробки пропозицій з оптимізації інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами в Україні використано законодавство

зарубіжних держав: Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки, Республіки Польщі та інших країн Європейського Союзу.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України, АРМА за період 2017–2023 рр. щодо здійснення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, відомості Єдиного державного реєстру судових рішень України та офіційних електронних ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також правоохоронних органів.

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом об'єкту та предмету дослідження. Починаючи роботу з теоретико-правових та організаційно-правових засад визначення інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, автор переходить до визначення змістовної характеристики процесів врегулювання у відповідній сфері, що має на меті визначення конкретних напрямів її впровадження в сучасних національних правових реаліях. Обраний вектор теоретико-правового дослідження дозволив О.О. Думи досягти поставленої мети та визначив успішність наукових розробок, спрямованих на вирішення нагальних наукових теоретико-правових задач.

Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини адміністративного права та процесу, фінансового та податкового права, але й їх практичним значенням на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення чинного національного законодавства в тій його частині, що

стосується правового врегулювання інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань здобувача, який здійснив вдалу спробу визначити зміст інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

Погоджуючись у цілому з усіма визначеними автором складовими **наукової новизни** дослідження, вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на деяких з них.

Новизна дослідження полягає насамперед в постановці та актуалізації автором питання про необхідність теоретичного узагальнення та нового вирішення наукового завдання, що полягає у пошуку оптимальної моделі побудови інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, окресленні проблем її нормативного визначення та практичної реалізації, формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері.

Висновки та пропозиції щодо визначення інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами в Україні можуть бути основою для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики. Результати дисертаційного дослідження можуть стати основою для вдосконалення нормотворчої та правозастосовної діяльності. Є обґрунтованим та доцільним використання основних результатів дисертаційного дослідження в процесі викладання студентам вищих навчальних закладів дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Фінансове право», «Податкове право» підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні

задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-правових питань.

Заслугує на увагу здійснена автором характеристика принципів інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, до яких віднесено: верховенство права; законність і справедливість; повагу до людської гідності; повне і всебічне дотримання прав і свобод людини, громадянина; рівність і недискримінацію у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; нульову толерантність до корупції; забезпечення своєчасного реагування на виклики, що виникають у сфері повернення активів. Доведено, що інституційний механізм забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є самостійним напрямом державної політики України, який має охоплювати всі напрями останньої з метою досягнення стану повного захисту та безпеки активів правовими засобами (підрозділ 1.1).

Грунтовним є проведений автором аналіз нормативно-правових засад інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, що дав підстави для таких авторських висновків, як: 1) нормативно-правове регулювання посідає важливе місце у процесі формування та реалізації інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами; 2) правові засади реалізації інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами доцільно розуміти як систему норм права, що закріплені у чинному національному законодавстві, які встановлюють мету, завдання, правила, порядок, процедури діяльності уповноважених суб'єктів щодо забезпечення інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами; 3) адміністративно-правові

норми становлять центральний елемент правового регулювання державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, за допомогою якого уповноважені суб'єкти реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами здійснюють владний організуючий вплив на суспільні відносини у цій сфері; 4) основними суб'єктами, які створюють адміністративно-правові норми щодо державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, є органи виконавчої влади; 5) відсутність стратегічного (концептуального) документа у сфері державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами ускладнює формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами (підрозділ 1.2).

Автором обґрунтовано, що функціями інституційного механізму забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є: 1) проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації про виявлення, розшук та управління активами; 2) підготовку пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, розроблення проєктів нормативно-правових актів з цих питань; 3) здійснення заходів з виявлення, розшуку, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді); 4) організацію здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управлінням активами; 5) формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні; 6) здійснення співробітництва з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку та управління активами, іншими компетентними органами іноземних держав, відповідними міжнародними організаціями; 7) участь у забезпеченні представництва прав та інтересів України у закордонних юрисдикційних органах у справах, пов'язаних з поверненням в Україну активів, одержаних від корупційних та інших кримінальних правопорушень; 8) надання роз'яснень, методичної та

консультаційної допомоги слідчим, детективам, прокурорам та суддям з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком, проведенням оцінки та управління активами; 9) інші функції, визначені чинним законодавством (підрозділ 1.3). Такий висновок авторки заслуговує на підтримку та має бути використаний у подальших дослідженнях у відповідній сфері.

Актуальним і таким, що відповідає потребам часу, є авторський підхід, що на підставі аналізу суб'єктного складу відносин з управління активами посвідчено наявність первинних та вторинних учасників таких правовідносин або наявність відносин управління та субуправління. Визначено, що категорія «субуправління» є більш вживаною в межах цивільно-правових відносин, але при цьому такою, що набуває поширення в межах адміністративних правовідносин. Автором вірно встановлено, що термін «субуправління» може використовуватися в різних контекстах і мати різні значення. Акцентовано, що «субуправління» може означати додатковий, вторинний рівень управління, який функціонує в рамках загальної системи управління. Зроблено висновок, що «субуправління в державному секторі» може вказувати на управління окремим міністерством чи відомством, що функціонує в межах реалізації функцій держави. Варто підтримати висновок Олени Олексіївни, що в межах здійснення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами первинним управлінцем є АРМА, тоді як функції субуправління активами покладаються на інших учасників таких правовідносин – фізичних осіб-підприємців або юридичних осіб різних організаційно-правових форм, що функціонують на підставі договору, укладеного в порядку оголошення конкурсу та публічної оферти.

Слід відмітити, що дисертантом власні висновки побудовано не лише на підставі аналітики наукових та нормативно-правових джерел, а й з урахуванням судової практики, статистичних даних та показників Єдиного реєстру судових рішень.

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції.

Основні положення роботи знайшли відображення у 4 наукових статтях, з них 3 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Вивчення дисертаційного дослідження та його автореферату дає підстави для твердження про ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Оформлення дисертаційної роботи зауважень не викликає.

Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота О.О. Думи написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію О.О. Думи, водночас вважаю за необхідне звернути увагу на питання, які могли б слугувати предметом дискусії та обговорення при захисті дисертаційної роботи:

1. Автором приділено ґрунтовну характеристику інформаційної міжвідомчої взаємодії інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, але інші форми взаємодії розглянуті доволі фрагментарно.

2. Формулювання напрямів забезпечення застосування інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є доцільним зробити крізь призму виявлення позитивних та негативних практик його реалізації у зарубіжних країнах, зокрема, відповідно до законодавства таких країн ЄС, як Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Республіка Італія тощо;

3. В межах рецензованого дослідження авторці необхідно було більш ґрунтовну увагу приділити питанню встановлення міжнародних стандартів інституційного механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами;

4. Автором при характеристиці суб'єктної характеристики механізму забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами обґрунтовано, що АРМА здійснює фідучіарні повноваження. При цьому автором фрагментарно розкривається зміст такої категорії, як «фідучіарні повноваження».

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань насамперед характеризує актуальність і складність теми дослідження та власний підхід дисертанта до їх розгляду. В дослідженні автором вдалося досягти поставленої мети.

Дозволяє зробити висновок про те, що дисертація **«Інституційний механізм забезпечення реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами»** є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для розвитку адміністративно-правової науки та науки фінансового права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною значущістю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами), а її автор – Дума Олена Олексіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор
Перший заступник директора
Приватного вищого навчального закладу
«Фінансово-правового коледжу»

О.О. Губанов